

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558¹

ชญาณีฯ สุวรรณมณี²

จากการศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ.2558 โดยผู้ศึกษา ศึกษาจากความหมาย ความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎี และหลักการที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายตาม พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ ทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ จากการศึกษาพบว่าในการติดตามทวงถามหนี้ในปัจจุบัน ถึงแม้ว่าจะมีกฎหมายออกมาคุ้มครองลูกหนี้ แต่ในทางปฏิบัติยังใช้วิธีการที่เป็นการ ละเมิดต่อสิทธิส่วนบุคคลของลูกหนี้ เช่น การใช้วิธีการที่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคล การใช้ความรุนแรง ทำร้าย ร่างกาย ทำให้เสียชื่อเสียงและทรัพย์สิน ข่มขู่ หลอกลวงจะดำเนินคดี เพื่อเป็นมาตรการกดดัน บังคับให้ ลูกหนี้จ่ายหนี้คืน ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการคุ้มครองลูกหนี้มิให้ถูก ติดตามทวงถามให้ชำระหนี้ โดยวิธีการที่ถือได้ว่าเป็นการละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของลูกหนี้ในการที่จะ ดำรงชีวิตอยู่ได้โดยปกติสุข ซึ่งได้รับความคุ้มครองโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงมีการตรา พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 ออกมาใช้บังคับ พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 นี้ เป็นบทบัญญัติข้อปฏิบัติและข้อห้ามปฏิบัติในการทวงถามหนี้โดยตรง แต่อย่างไรก็ตามบทบัญญัติใน พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 ก็ยังมีปัญหาทางกฎหมายบางประการ ที่ยังเป็นช่องว่างและมี ข้อบกพร่องจึงไม่สามารถดำเนินการให้ประสบความสำเร็จได้อย่างเต็มประสิทธิภาพและดำเนินการตาม กฎหมายได้อย่างแท้จริง

เมื่อได้ศึกษาปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 พบว่า ยังมีปัญหาอยู่หลายประการ สามารถสรุปได้ดังนี้

ประการแรก ปัญหาเกี่ยวกับข้อกำหนดเรื่องระยะเวลา สถานที่ จำนวนครั้งในการติดตามทวงถามหนี้ที่ส่งผลกระทบต่อเจ้าหนี้และผู้ทวงถามหนี้ มาตรา 9(1)(2)(3)

มาตรา 9 บัญญัติว่า การทวงถามหนี้ ให้ผู้ทวงถามหนี้ปฏิบัติดังต่อไปนี้

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการบังคับใช้ พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ ดร.พันธ์เทพ วิฑิต อนันท์ และคณะกรรมการสอบคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรพรหม อินทร์พรรษ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คนพร จิตต์จรุงเกียรติ

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ จังหวัด สงขลา) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

(1) สถานที่ติดต่อ ในกรณีที่ติดต่อโดยบุคคลหรือทางไปรษณีย์ ให้ติดต่อตามสถานที่ที่ลูกหนี้หรือบุคคลซึ่งลูกหนี้ได้ระบุไว้เพื่อการทวงถามหนี้ได้แจ้งให้เป็นสถานที่ติดต่อ ในกรณีที่บุคคลดังกล่าวไม่ได้แจ้งไว้ล่วงหน้าหรือสถานที่ที่ได้แจ้งไว้ไม่สามารถติดต่อได้ โดยผู้ทวงถามหนี้ได้พยายามติดต่อตามสมควรแล้ว ให้ติดต่อตามภูมิลำเนา

ถิ่นที่อยู่ หรือสถานที่ทำงานของบุคคลดังกล่าว หรือสถานที่อื่นตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

(2) เวลาในการติดต่อ การติดต่อโดยบุคคล โทรศัพท์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศประเภทอื่น ในวันจันทร์ถึงวันศุกร์ ให้ติดต่อได้ตั้งแต่เวลา 08.00 นาฬิกา ถึงเวลา 20.00 นาฬิกา และในวันหยุดราชการ เวลา 08.00 นาฬิกา ถึงเวลา 18.00 นาฬิกา หากไม่สามารถติดต่อตามเวลาดังกล่าวได้ หรือช่วงเวลาดังกล่าวไม่เหมาะสม ให้ติดต่อได้ในช่วงเวลาอื่นตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

(3) จำนวนครั้งที่ติดต่อ ในช่วงเวลาตาม (2) ให้ติดต่อตามจำนวนครั้งที่เหมาะสมและคณะกรรมการอาจประกาศกำหนดจำนวนครั้งด้วยก็ได้

ประกาศคณะกรรมการกำกับการทวงถามหนี้เรื่องจำนวนครั้งในการติดต่อทวงถามหนี้ ลงวันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2562 กำหนดให้ผู้ทวงถามหนี้ติดต่อลูกหนี้หรือบุคคลซึ่งลูกหนี้ได้ระบุไว้เพื่อการทวงถามหนี้ไม่เกิน 1 ครั้งต่อ 1 วัน

จากปัญหาดังกล่าว จะเห็นว่าการติดตามทวงถามหนี้ตามที่บัญญัติไว้ใน พระราชบัญญัติทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 ในข้อกำหนดเรื่องเวลาติดตามทวงถามหนี้ ยังไม่เหมาะสม เนื่องจากการวางกฎเกณฑ์ที่มีความเคร่งครัดมากเกินไป ไม่มีความยืดหยุ่น เป็นการป้องกันสิทธิของลูกหนี้มากกว่าเจ้าหนี้ ซึ่งทำให้เกิดความไม่เสมอภาคและไม่เท่าเทียมกัน

ประการที่สอง ปัญหาในการใช้สิทธิในการดำเนินคดีของเจ้าหนี้ มาตรา 12(3)

มาตรา 12 บัญญัติว่า มาตรา 12 ห้ามผู้ทวงถามหนี้กระทำการทวงถามหนี้ในลักษณะที่เป็นเท็จ หรือทำให้เกิดความเข้าใจผิดดังต่อไปนี้

(3) การแสดงหรือมีข้อความที่ทำให้เชื่อว่าจะถูกดำเนินคดี หรือจะถูกยึดหรืออายัดทรัพย์สินหรือเงินเดือน

ปัญหาดังกล่าวเห็นได้ว่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 163 ถือว่าเป็นการใช้สิทธิตามปกตินิยม ไม่ถือเป็นการข่มขู่อันเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งข้อปฏิบัติและข้อห้ามปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 ส่งผลกระทบต่อเจ้าหนี้โดยตรง ทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบในสิทธิของตนที่จะบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ตามกฎหมาย พระราชบัญญัติฉบับนี้ให้ความสำคัญคุ้มครองลูกหนี้มากเกินไป จนละเลยเจ้าหนี้ เนื่องจากว่าเจตนารมณ์ของกฎหมายฉบับนี้ต้องการป้องกันความอับอายของลูกหนี้ต่อบุคคลภายนอก ซึ่งเป็นการจำกัดสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 194 และที่สำคัญการคุ้มครองลูกหนี้ตามพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 ยังเป็นการเปิดช่องทางให้ลูกหนี้หลีกเลี่ยงการชำระหนี้หรือประวิงเวลาการชำระหนี้แก่เจ้าหนี้

ประการที่สาม ปัญหาเกี่ยวกับบทกำหนดโทษทางอาญาของเจ้าหนี้และผู้ทวงถามหนี้ กรณีฝ่าฝืนข้อปฏิบัติและข้อห้ามปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 มาตรา 39,40,41,42

มาตรา 39 บัญญัติว่า บุคคลใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา 5 มาตรา 6 วรรคหนึ่ง มาตรา 8 วรรคหนึ่ง มาตรา 8 วรรคสอง (2) หรือ (3) มาตรา 11 (2) (3) (4) หรือ (5) หรือมาตรา 13 (2) ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 40 บัญญัติว่า บุคคลใดฝ่าฝืนมาตรา 12 (2) (3) หรือ (4) ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินสามแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 41 บัญญัติว่า บุคคลใดฝ่าฝืนมาตรา 11 (1) หรือมาตรา 12 (1) ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปีหรือปรับไม่เกินห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 42 บัญญัติว่า เจ้าหนี้ของรัฐผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 14 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ปัญหาเกี่ยวกับบทกำหนดโทษอาญา ในกรณีผู้กระทำความผิดตามมาตรา 39,40,41,42 โทษอาญาที่กฎหมายในพระราชบัญญัติทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 นี้ รัฐได้กำหนดบทบัญญัติความผิดและโทษทางอาญาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบแทนผู้กระทำความผิดอย่างสาสมกับความผิดที่เขากระทำความผิด เพื่อข่มขู่ไม่ให้มีการกระทำความผิดเป็นการป้องกันไม่ให้กระทำความผิด เพื่อแก้ไข ปรับปรุง ให้ผู้กระทำความผิดสามารถกลับคืนสู่สังคมได้ตามปกติ และเพื่อป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากการกระทำความผิด ทั้งหมดนี้เพื่อความสงบสุข เรียบร้อยของสังคม โดยกฎหมายอาญากำหนดความผิดและโทษ โดยรัฐเป็นผู้บัญญัติ เพื่อใช้ลงโทษผู้กระทำความผิดที่กระทำอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนในประเทศ โทษอาญาที่กำหนดไว้สำหรับความผิดตามพระราชบัญญัติทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 นั้น มีทั้งโทษจำคุกและโทษปรับที่สูงมาก โทษจึงมีความร้ายแรงมากเมื่อเทียบกับโทษของผู้กระทำความผิดอาญาอื่นๆ

จากการศึกษาปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 ทั้ง 3 ประเด็น ผู้ศึกษาขอเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังต่อไปนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับข้อกำหนดเรื่องระยะเวลา สถานที่ จำนวนครั้งในการติดตามทวงถามหนี้ที่ส่งผลกระทบต่อเจ้าหนี้และผู้ทวงถามหนี้ มาตรา 9(1)(2)(3)

เดิม มาตรา 9 บัญญัติว่า การทวงถามหนี้ ให้ผู้ทวงถามหนี้ปฏิบัติดังต่อไปนี้

(1) สถานที่ติดต่อ ในกรณีที่ติดต่อโดยบุคคลหรือทางไปรษณีย์ ให้ติดต่อตามสถานที่ที่ลูกหนี้หรือบุคคลซึ่งลูกหนี้ได้ระบุไว้เพื่อการทวงถามหนี้ได้แจ้งให้เป็นสถานที่ติดต่อ ในกรณีที่บุคคลดังกล่าวไม่ได้แจ้งไว้ล่วงหน้าหรือสถานที่ที่ได้แจ้งไว้ไม่สามารถติดต่อได้ โดยผู้ทวงถามหนี้ได้พยายามติดต่อตามสมควรแล้ว ให้ติดต่อตามภูมิลำเนา ถิ่นที่อยู่ หรือสถานที่ทำงานของบุคคลดังกล่าว หรือสถานที่อื่นตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

(2) เวลาในการติดต่อ การติดต่อโดยบุคคล โทรศัพท์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศประเภทอื่น ในวันจันทร์ถึงวันศุกร์ ให้ติดต่อได้ตั้งแต่เวลา 08.00 นาฬิกา ถึงเวลา 20.00 นาฬิกา และในวันหยุดราชการ เวลา 08.00 นาฬิกา ถึงเวลา 18.00 นาฬิกา หากไม่สามารถติดต่อตามเวลาดังกล่าวได้ หรือช่วงเวลาดังกล่าวไม่เหมาะสม ให้ติดต่อได้ในช่วงเวลาอื่นตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

(3) จำนวนครั้งที่ติดต่อ ในช่วงเวลาตาม (2) ให้ติดต่อตามจำนวนครั้งที่เหมาะสมและคณะกรรมการอาจประกาศกำหนดจำนวนครั้งด้วยก็ได้

ประกาศคณะกรรมการกำกับการทวงถามหนี้เรื่องจำนวนครั้งในการติดต่อทวงถามหนี้ ลงวันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2562 กำหนดให้ผู้ทวงถามหนี้ติดต่อลูกหนี้หรือบุคคลซึ่งลูกหนี้ได้ระบุไว้เพื่อการทวงถามหนี้ไม่เกิน 1 ครั้งต่อ 1 วัน

ขอเสนอแนะ ให้มีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้มีความยืดหยุ่น ไม่เคร่งครัดจนเกินไป และก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายยิ่งขึ้น และควรจะมีหลักเกณฑ์ยกเว้นในกรณีที่มาสามารถติดต่อลูกหนี้ได้ หรือควรมีการเปิดโอกาสให้เจ้าหนี้และลูกหนี้สามารถตกลงกันได้ในเรื่องระยะเวลาและสถานที่ในการติดต่อ หากลูกหนี้ไม่สามารถติดต่อได้ตามระยะเวลาและสถานที่ที่ได้กำหนดไว้ตามพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ.2558 เพื่อให้เกิดความเท่าเทียม เสมอภาคกัน เหมือนกับหลักเกณฑ์กฎหมายการติดตามทวงถามหนี้ของสหรัฐอเมริกาและประเทศออสเตรเลีย

2. ปัญหาในการใช้สิทธิในการดำเนินคดีของเจ้าหนี้ มาตรา 12(3)

เดิม มาตรา 12 บัญญัติว่า มาตรา ๑๒ ห้ามผู้ทวงถามหนี้กระทำการทวงถามหนี้ในลักษณะที่เป็นเท็จ หรือทำให้เกิดความเข้าใจผิดดังต่อไปนี้

(3) การแสดงหรือมีข้อความที่ทำให้เชื่อว่าจะถูกดำเนินคดี หรือจะถูกยึดหรืออายัดทรัพย์สินหรือเงินเดือน

ผู้ศึกษาขอเสนอแนะให้ยกเลิกมาตรา 12(3) เพื่อขจัดปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในการใช้บังคับทางกฎหมายเพื่อเป็นเครื่องมือในการประวิงเวลาการชำระหนี้หรือเพื่อป้องกันผลกระทบที่อาจทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบในสิทธิตามกฎหมายของเจ้าหนี้ อันเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญในสิทธิเสรีภาพของบุคคล กล่าวคือบุคคลใดถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ บุคคลนั้นสามารถใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้ เจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิที่จะฟ้องร้องดำเนินคดีกับลูกหนี้หรือไม่ก็ได้ โดยชอบด้วยกฎหมาย

3. ปัญหาเกี่ยวกับบทกำหนดโทษทางอาญาของเจ้าหนี้และผู้ทวงถามหนี้ กรณีฝ่าฝืนข้อปฏิบัติและข้อห้ามปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 มาตรา 39,40,41,42

เดิม มาตรา 39 บัญญัติว่า บุคคลใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา 5 มาตรา 6 วรรคหนึ่ง มาตรา 8 วรรคหนึ่ง มาตรา 8 วรรคสอง (2) หรือ (3) มาตรา 11 (2) (3) (4) หรือ (5) หรือมาตรา 13 (2) ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 40 บัญญัติว่า บุคคลใดฝ่าฝืนมาตรา 12 (2) (3) หรือ (4) ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินสามแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 41 บัญญัติว่า บุคคลใดฝ่าฝืนมาตรา 11 (1) หรือมาตรา 12 (1) ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปีหรือปรับไม่เกินห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 42 บัญญัติว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 14 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ขอเสนอแนะให้ประเทศไทยควรจะมีการกำหนดโทษให้เป็นไปในลักษณะเดียวกับหลักเกณฑ์การติดตามทวงถามหนี้ของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศออสเตรเลียโดยให้เน้นโทษปรับและเปลี่ยนจากโทษจำคุกมาใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยแทน ซึ่งวิธีการเพื่อความปลอดภัยนั้นเป็นการลงโทษที่ประหยัดค่าใช้จ่าย มีความเหมาะสมกับการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ และมีความยุติธรรมกว่าการลงโทษจำคุก วิธีการเพื่อความปลอดภัยได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 39 มีดังนี้

- (1) กักกัน คือให้ควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ให้อยู่ในเขตที่กำหนด เพื่อไม่ให้ไปกระทำความผิดเพื่อคัดค้านัย และฝึกอาชีพ
- (2) ห้ามเข้าเขตกำหนด คือการห้ามไม่ให้เข้าไปในท้องที่หรือสถานที่ใด ๆ ที่ศาลกำหนดไว้ในคำพิพากษา
- (3) เรียกประกันทัณฑ์บน คือการที่ศาลกำหนดเงินทัณฑ์บนขึ้นมาให้ผู้กระทำความผิดวางเงินไว้ โดยผู้กระทำสัญญาว่าจะไม่ก่อเหตุร้ายหรือกระทำความผิดที่ถูกต้องอีกภายในเวลาที่ศาลกำหนด และศาลอาจจะสั่งให้หาประกันมาด้วยก็ได้
- (4) ห้ามการประกอบอาชีพบางอย่าง ศาลอาจลงโทษผู้กระทำความผิดที่กระทำความผิดโดยอาศัยโอกาสจากการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ หรือเนื่องจากการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ และเห็นว่าหากผู้นั้นประกอบอาชีพหรือวิชาชีพนั้นต่อไป อาจจะกระทำความผิดอีก ศาลจะสั่งไว้ในคำพิพากษาห้ามการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพนั้นโดยกำหนดระยะเวลา เช่น กรณีนี้หากเจ้าหน้าที่ฝ่าฝืนข้อปฏิบัติหรือข้อห้ามปฏิบัติ ศาลอาจสั่งห้ามการประกอบอาชีพทวงถามหนี้ โดยมีกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจน

เอกสารอ้างอิง

- กัญญ์วิเศษสิงห์. ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการติดตามทวงถามหนี้กู้ยืมเงินนอก
ระบบ. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์. คณะนิติศาสตร์
ปริดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2560.
- กัลยาณี ชีระวงศ์ภิญโญ. ปัญหาการคุ้มครองลูกหนี้ตามพระราชบัญญัติทวงถามหนี้
พ.ศ. 2558. มนุษยสังคมสาร (มสส.). ปีที่ 18 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม), 2563.
- จรัญ ภักดีธนากุล. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยหนี้. พิมพ์ครั้งที่ 4.
กรุงเทพฯ : พลสยาม พรินติ้ง, 2563
- จิต เศรษฐบุตร. หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้. พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพฯ : โครงการตำรา
และเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552.
- ไชยยศ เหมะรัชตะ. กฎหมายว่าด้วยสัญญา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- คาราพร ภิระวัฒน์. กฎหมายสัญญาสถานะใหม่ของสัญญาปัจจุบันและปัญหาข้อสัญญา
ที่ไม่เป็นธรรม. ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2542.
- ประพันธ์ ทรัพย์แสง. ศิลปะการเร่งรัดและการติดตามหนี้สิน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
ธรรมนิติ จำกัด, 2536.
- ปริมพร นวลปาน. ปัญหาในการใช้สิทธิทวงถามหนี้ของเจ้าหนี้ตามกฎหมายว่า
ด้วยการทวงถามหนี้. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมาย
เอกชน. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2562.
- พงศ์ภัทร นาคเพชร. “การคุ้มครองลูกหนี้จากการทวงถามหนี้ในลักษณะที่ไม่เป็นธรรม :
ศึกษาวิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ...”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะ
นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.
- รองพล เจริญพันธ์. กฎหมายแพ่งหลักทั่วไป เล่ม 1. กรุงเทพฯ, 2520.
- วินัย บุญเลิศ. วิชากฎหมายอาญา 1: ภาคทั่วไป. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, 2556
- วิชัย ปิติเจริญธรรม. กลยุทธ์การติดตามหนี้ ภาคพิการ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บู๊คเบงก์,
2548.
- วิชัย อริยะนันทกะ. สรุปผลการสัมมนาเรื่อง กฎหมายว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม.
สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ. เล่มที่ 79 ตอน 2, 2536.
- ศักดิ์ดา ธนิกุล. กฎหมายกับเศรษฐศาสตร์. กรุงเทพฯ : นิติธรรม, 2550.

สุพิศ ประณีตพลกรัง. กฎหมายว่าด้วยการทวงถามหนี้. พิมพ์ครั้งที่ 1.

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อินเตอร์บุ๊กส์, 2558.

เสนีย์ ปราโมช. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1.

กรุงเทพฯ : นิติบรรณาการ, 2520.

โสภณ รัตนกร. คำอธิบาย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วย หนี้. พิมพ์ครั้งที่ 10.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2553.

อรนุช อาษาทองสุก. "การควบคุมและแก้ไขข้อสัญญาที่เป็นธรรม." วิทยานิพนธ์นิติ

ศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.